

הלכות פסח סימן תעב

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה ואין חלוק]

לא הצרכינהו מקמים קלל קסבה¹⁴⁹.

[משנ"ב ס"ק יז]

הנינו שני ששהו כפרושה¹⁵⁰.

22) ואף אם הוא משער שאם ישאלהו בודאי ירשה לו להסב, דעת הגרי"ש אלישיב (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' 22) שאינו יכול להסב.

[משנ"ב ס"ק יט]

[בניית אפיק'מן וצ'רבע כוסות בהסקה¹⁵¹].

23) ובעת שמברך את ברכת היין או ברכת המצה, כתב הברכי יוסף (סי' תעג ס"ק יד) שלא יסב, וביאר הגרש"ז אויערבך (הלכות שלמה פסח פ"ט דבר הלכה אות מד) שאמירת הברכה צריכה להיות בבובד ראש ובמורא, ולכן אין לאומרה בהסיבה.

[משנ"ב ס"ק כ]

דלו דהא אלא שתיית לשות נמי שני¹⁵².

24) וכל זה בין הכוסות, אבל אחר שימוזג את הכוס השני, כתב בבית הלל לקמן (סי' תעג ס"ג ד"ה הרשות בידו) שדעת השו"ע היא בדעת האוסרים לשתות אפילו שתיית מצוה מומן מזוגת הכוס השני, וכל שכן שתיית רשות.

[שעה"צ ס"ק נח]

הגרי גריד פאנת אכילה¹⁵³.

25) ואף כששותה מעט יין שהוא סועד את הלב ואינו גורר את האותות האכילה [כמו שכתב השו"ע לעיל (סי' תעג ס"א)], כתב השו"ע הרב (סי' תעג ס"א) שמ"מ לאחר שתיית הכוס השניה מותר, ומשום שכיון ששותה את שתי הכוסות הראשונות, הרי אפילו אם ישתה רק מעט נחשב הדבר כשתייה מרובה שגוררת את האותות האכילה.

[משנ"ב ס"ק נא]

אפילו בין פוסות ראשונות, וקדמבאר פסימן תעג סעיף ג¹⁵⁴, הרי לה פגמ'לף ואם שותה צריך לברך¹⁵⁵.

26) והוא דוקא כששותה משקה המשכר, אבל משקה שאינו משכר, כתב שם (ס"ק טז) שמותר לשתות בין הכוסות.

27) והיינו שלא היה היין מונח לפניו על השולחן, אבל אם היה יין מונח לפניו, ראה מה שכתב במשנ"ב שם (ס"ק יג) ובשעה"צ שם (ס"ק יח).

19) ובעת הדבר כתב הכף החיים (ס"ק כב), שלא תיקנו חו"ל הסיבה אלא דרך חירות ודרך תענוג ולא דרך צער [דהיינו אם יבוא מזה לידי צער], ולכן גם מי שיש לו מכה ביד שמאל ואינו יכול להסב על ידו, הריהו מצטער ופטור. וכן אדם שקשה לו להסב, כגון זקן או חולה, דעת הגרי"ג קרליץ (חוט שני פסח פי"ז ס"ק ה) שיש לו למצוא עיצה ודרך איך להסב באופן שלא יצטער מכך, אך אם בכל האופנים ההסיבה גורמת לו צער, פטור הוא ממצות הסיבה.

[משנ"ב ס"ק יח]

דמסתמא אב מחיל לבנה¹⁵⁶.

20) אבל אם אמר לו האב שאינו מוחל על כבודו, כתב הערוך השולחן (ס"ז) שאין הבן רשאי להסב, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' 22) שלא אימרים בזה שדעת האב בטלה אצל רוב האבות. והכף החיים (ס"ק לג) כתב, שבמקום שידוע שהאב אינו מוחל על כבודו, ראוי שהבן יבקש רשות מאביו, כיון שיש דעות בפוסקים שבטלה דעת האב.

ובן המיסב אצל אמו, דעת הגרי"ש אלישיב (שם) שדינו שווה לבן המיסב אצל אביו.

וחתן אצל חמיו וחמיו הוא רבו או מופלג בדורו, דעת הגרש"ז אויערבך (הלכות שלמה פסח פ"ט דבר הלכה אות לה) שאין דינו כבן אצל אביו, ולכן אין צריך הסיבה וככל תלמיד אצל רבו, וכן דעת הגרי"ג קרליץ (חוט שני פסח פי"ז ס"ק ח) שאינו צריך להסב, אלא אם בן יטול ממנו רשות.

[משנ"ב ס"ק טו]

דמוך רבו כמורא שמיים¹⁵⁷.

21) ואף רבו ששמע ממנו שיעורים במשך זמן מסוים, דעת הגרש"ז אויערבך (מעדני שלמה פסח עמ' יא) שדינו כרבו שאינו מובהק, וצריך לבקש ממנו רשות כרי שיוכל להסב, וכל שכן אם הוא תלמיד חכם מובהק.

ורב העיר שהוא מנהיג את בני עירו וכל עניני העיר נעשים על פיו, כתב המהר"ל (הגדה של פסח גבורות ה' עמ' בז) שאף אם לא למד ממנו כלום אין צריך הסיבה, אלא אם כן נתן לו רשות.

הלכות פסח סימן תעב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כב]

אסור לאכול שני פעמים אפיקומן²⁸.

28) ואף שלקמן (סי' תעז ס"ק ד) כתב שרק באופן שקשה עליו האכילה אינו צריך לחזור ולאכול אפיקומן, והוסיף בשעה"צ שם (ס"ק ד) שלדעת רש"י והרשב"ם שיעקר מצות אכילת מצה היא באכילת האפיקומן, דאי שצריך לחזור ולאכול אפיקומן בהסיבה, אם כן מבואר שלכתחילה צריך לחזור ולאכול אפיקומן ואין אסור באכילת שני פעמים אפיקומן [וראה בשו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' מו], תירץ בשו"ת אגרות משה (ארוח ח"ג סי' סז) שכאן מדובר באופן שכבר בירך ברכת המזון, ואף שנוכר קודם שבירך בורא פרי הגפן על כוס שלישית, מימי אסור לו לחזור וליטול ידיו בברכה, שגורם בזה ברכה שאינה צריכה נואף אם רק אמר 'הב לך ונברך' אסור לו לאכול מצה, שהרי אין לומר בזה שסמך בדעתו 'אתכא דרחמנא', כיון שלשיתות שנפטר מחובת אפיקומן כמה שכבר אכל, אסור לו לאכול עוד מצה. אבל שם מדובר באופן שעדיין ראוי לאכול, והרי יכול לאכול כמה כויתים לאפיקומן, ולכן דאי יש להחמיר לאכול עוד כוית.

אחר השיעור הגדול תבוא עליו ברכה, אך מן הדין אפשר לסמוך על השיעור הקטן, ובפרט למי שקשה לו או נשים שאינן רגילות ביון, ומשום שחיובו אינו אלא מדרבנן [לכד אם הל ליל הסדר בשבת, שאז הכוס הראשונה של קידוש היא מדאורייתא ובג"ל], ובשורת אור לציון (ח"ג פט"ו תשובה א) כתב, שמונה בני ספרד לשער שיעור רביעית כשיעור הקטן, שהוא למעלה משמונים וששה סמ"ק.

ולענין מידת שיעורי המצות ביום טוב כגון שיעור רביעית לארבע כוסות, כתב בשו"ע לעיל (סי' עז ס"ז) שמותר משום שהוא מדידה של מצוה, ולענין שקילה של מצוה, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תעב ס"ק ט).

[משנ"ב ס"ק כח]

פ"ה ע"פ הפנים שפ"זוג ב"ה²⁹ וכו', סעיף קטן טז ב"מ"שנה ב"ה³⁰. 32) ושיעור המזיגה בליל הסדר, כתב הרמב"ם (פי"ו מהל' חמץ ומצה ה"ט) שהוא לפי דעת השוטה כדי שתהיה השתיה עריבה עליו שהוא דרך חירות. ומבואר בדבריו שראוי שתהיה השתיה עריבה עליו, ולכך דעת הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח הלילה הזה עמ' 11) שראוי לנקוט בעיצות להקל עליו את השתיה, כגון על ידי מזיגה במיץ ענבים וכדו' [ובשיעור המזיגה באופן זה, ראה מה שכתבנו להלן (ס"ק כט)].

33) שם כתב, שבמזיגה של אחד כנגד ששה, ודאי שיש בו דין יין, ועד כמה אפשר למזוג בומנינו, ראה שם (ס"ק יד) ובמה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק כט]

אין חיוב לקנוגו אפילו לכתחילה³⁴.

34) ולענין דיני מזיגת מיץ ענבים במים, ראה מה שכתב לעיל (סי' רעב ס"ק ו) ובמה שכתבנו שם.

ולגבי מיץ ענבים, האם אפשר לצאת בו ידי חובת ארבע כוסות, הורה הגר"מ פיינשטיין (הגדה של פסח קול דוד, סי' ג אות ד) שאין לקחתו, משום שאינו משקה המשכר ואינו יוצא בו דרך חירות, אבל בחשש סכנה או אפילו כשהושש שלא יוכל לגמור את סדר הלילה אם ישתה יין, לא יחמיר בזה. וכן הורה הגר"ש אלישיב (שבות יצחק פסח פי"א אות ב) שאין ראוי לקחתו לדי' כוסות, כיון שאין בשתייתו דרך חירות ואינו יוצא בזה ידי חירות, ואף אם קשה לו לשתות יין רשותה מיץ ענבים, מ"מ דעתו (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' 23) שירדוק את עצמו לשתות מיץ מעורב עם יין, והוסיף, שאם מוהל את היין במיץ דינו כיון כל עוד שנשאר בכוס טעם חריפות היין, ובשורת אור לציון (ח"ג פט"ו תשובה ד) כתב שלכתחילה ראוי לקחת דוקא יין, משום שמיץ ענבים אינו משקה המשכר ומשמח, ועוד, שבשתיית יין יש דרך חירות, והוסיף, שמ"מ מי שקשה לו יכול לקחת מיץ ענבים, וישתדל שלפחות כוס אחת ישתה של יין, ויכול לערב בכוס מהצה יין ומהצה מיץ ענבים. אבל לנשים יש להקל לכתחילה לשתות מיץ ענבים, ואין להחמיר עליהן לשתות דוקא יין.

והנהגת החוריא היתה (הלכות חג בחג פי"ט הע' 24, בשם הגר"ח קניבסקי) שאפשר לצאת ידי ד' כוסות במיץ ענבים ואין צריך דוקא יין, וכן נהג בעצמו, וכן נהגו הרב מבריסק והרב מטשיבין (תשובות והנהגות ח"ב סי' רמג) לקחת מיץ ענבים לארבע כוסות, וכן הורה הגר"ש אויערבך (הלכות שלמה פסח פי"א סי"א) שמיץ ענבים דינו

המשך במילואים עמוד 33

[משנ"ב ס"ק כג]

וקדיעבד יצא בשעת אכילת כוית מצה [אך כע כו"ס²⁹].

29) ומנהג החוריא והגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' נט) שלא הסבו בשעת הסעודה, וביאר הגר"י קניבסקי שכיון שבזמנינו קשה לאכול בהסיבה, ממילא דומים אנו לשמש שמותר לכתחילה להסב רק באכילת כוית מצה וכוית אפיקומן ובארבע הכוסות, וכן נהג הגר"ש אויערבך (הלכות שלמה פסח פי"ט ארחות הלכה הע' 135).

[משנ"ב ס"ק כד]

דהוא הדין אם שמה פוס רביעית תפך אחר שלישייתו³⁰.

30) והוא הדין אם רצה לשתות את הכוס השלישית אחר הכוס השניה, כתב השו"ע הרב (ס"טו) שיפסיק ביניהן באכילת המצה וברכת המזון.

[משנ"ב ס"ק כז]

בסימן רעא סעיף קטן טח ב"מ"שנה ב"ה³¹ ופ"ס.

31) שם כתב, ששיעור רביעית הוא שיעור ביצה ומחצה עם הקליפה, והוסיף שיש מחמירים מאד והוכיחו שהביצים שבזמנינו התקטנו לכדי מחצית, ולכן שיעור רביעית הוא כפול משיעור זה, וכתב בביה"ל שם (סי"ג ד"ה של רביעית) שרק במצוות דאורייתא יש לחוש לדברי המחמירים וכגון קידוש של ליל שבת שיעקרו מדאורייתא, אבל לא בקידוש של יום טוב שכתב במשנ"ב שם (ס"ק ב) שחיובו רק מדרבנן, וכן ארבע כוסות שחיובן מדרבנן כמו שכתב לקמן (סי' תעד ס"ק א).

ושיעור רביעית במידות זמנו, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תפו ס"ק א), ודעת הגר"ש אויערבך (הלכות שלמה פסח פי"ט ט"ח ובדבר הלכה שם אות טז) שהעיקר כדעת הסבורים שלא נתקטנו השיעורים, וכך הוא השיעור שנתקבל בכלל ישראל, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח הלילה הזה עמ' 24) שהמהדר

הלבנות פסח סימן תעב

פא באור הגולה

(כג) פל (ט) הסעודה (מהר"ם): ח צרירף לשתות ארבע כוסות (כד) * על הסדר, ואם שתאן (כה) עצה אחר זה * שלא (י) בסדר (כו) לא יצא: ט ישעור הכוס, (כז) רביעית (כח) לאחר שימזוגנו (כט) (אם רוצה למזוג), * וישתה (ל) בלו או (לא) רבו. * ואם יש בו הרבה רביעיות, (לא) שותין ממנו כל-כף כפי אדם (לב) ממזן רביעיות שבו. * ויש אומרים שצרירף לשתות (לג) רב הכוס אפלו מחזיק במה רביעיות.

באר היטב

ו: (ט) הסעודה, וקריעבר יצא בשעת אכילת מצה ושתת ר' כוסות, ועתי: (י) בסדר, שלא אמר הגדה בימים: (יא) רבו, פלש הביח, פלו

הגמ"ג מדברי פלם נלמד דבנות ראשון של המוציא לא פני הסבה, עכ"ל, אכן מדברי הטור משמע דשניהם בעי הסבה, וכן נהגין, עתי: סימן חנה ס"ק

באור הלכה

דנזקא לקור ולמלאה פוס אחר, אבל אם יש לו כוס גדול ולא שתהו פלו וישאר בו שעור ונזכר ששתה אותו בלי הסבה, אם נזכר קדם שהתחיל לומר הלל או שאר ההגדה, ולא הסיח דעתה ערין משהתחיל שאר הכוס, יכול לשתות השאר בהסבה ובלא ברכה, ולא הוי כמוסוף, משום דכוס אחר יכול לשתות כמה פצמים ומסתמא היה דצתו בשעת ברכה על כל הכוס, אבל אם התחיל לומר הלל או שאר הגדה הוי נמלף ואם רוצה לשתות המצא שפכוס יצטרך לברך, אסור לשתוהו דהוי כמוסוף, צד קאן לשונו, והנה דקריי האחרונים, דכיון שיצטרף לברך על הנשאר שפכוס הוי כמוסוף, מביצים ממזן אברתם פסיקין חטט סעיה קטן א, ומפל מקום לדינא אינן ברורים, דער קאן לא מצינו פטור סימן תעב המשום ברכה הראה כמוסוף על הכוסות רק אם שותה כוס אחר מול, מה שאין כן באותו כוס ופא לא מנכר הוספה קלל, וכן משמע לעניות דעתי מדברימ"ש שם בסימן תעב, עין שם, ובקרט דעקר סברא דמוסוף על הכוס אינו כבוד, דבירושלמי לא נזכר קלל רק משום דשכחה, ודי לנו אם נקט האי סברא לענין כוס חדש ולא בשוירי כוסות, וצריך עיון: * על הסדר, עין משנה ברורה מה שכתבתי בשם הפרימגדים, דאפלו שתה כדי פצמים רק מכוס אחד לא יצא, ובאקט לא מספיקא קלל, וכי די בליים בעיני? די פצמים בעיני? אם לא מוסיף שאחר זה משמע אימא לקארה, שהרי פסב' אם יש פקנאן הרבה רביעיות שותין ממנו כל-כף כפי גניי אדם כפי שצור הרביעיות, אם לא הדרחק לומר דגם שם אינן יוצאין רק לכוס אחד, אבל לדי מוסוף אי אפטר לו לצאת בזה, שפד' בליים בעיני, תלכוס אחד מיהו יוצאים אף-על-גב ששתה ממנו הרבה כפי אדם, על-כ"ל פנים פל אסור לא שתה רק כוס אחד, אמנם פל זה דחק, ופשטא דמלמא היא, דתבונה פלה יוצאה מצות ר' מוסוף כששתים פלם מבר אחד, והוא בהפך דקדרי הסימנים, וצריך עיון: * שלא בסדר לא יצא, עין מנ"א אברתם שכתב דבסדר מקרי בשאומר ההגדה בימים, והוא מדברי הרשב"ם, ומשמע לקארה דכשלא אמר ההגדה בימים, אפלו שתה בין כוס לכוס מקרי שלא בסדר ולא יצא, אכן מלשון הש"ס משמע דליכא קפידא רק בשישתה אותו בבת-אחת, והנה או כפרוש רש"י בפנים אחרים או על-כ"ל פנים כפרוש שארי פסוקים אפלו בזה אחר זה רצופין, אבל אם שתה בימים, אף דנזכר עבר אסור מה שלא הסמיך אמית ההגדה לכל כוס כמו שתקנו חכמים, מפל מקום דצריכר לא הפסיד הכוסות, ויצאחי פלגתא פנה בין סבית יוסף להפרי חדש, עין בבית-יוסף בסימן הפד לענין פורת-המזון ודעתו שם וקריעבר יצא וכמו שכתבנו, ובפרי חדש חולק שם עליו מה רבאן דכשלא אמר על הסדר לא יצא, ובאמת אין השגה מזה על הבית-יוסף ובמ"ש שכתבנו, ואחר-כך מצאתי במאמר סדר הכי שם הוא פסב' שכתבנו ללשכ דברי הבית-יוסף, ובקצין זה פסב' גם-כן בנדר-שלום שם, עין שם, ודע, דלפי מה שפסק השלחן-ערך דנשים חזבות גם-כן כדי כוסות פאנשים, אמ"כ צריכות לומר שיאמרו סדר ההגדה על כל כוס וכוס או שכל-פל פנים לשמעו מבצליהו, דאי לאו הכי לדעת הפרי חדש אפלו דצריכר לא יצאו בשמחת הכוסות, דהו כמו שכתבתי בבת-אחת, ואפלו לדעת הבית-יוסף שלא הפסידו דצריכר מצות כוסות, מכל מקום תקנת חכמים הוא לשתותן על סדר הגדה, דכל מצות סנהדרת באותו לילה נזקקת גם בגושים, ובמבאר סעיה יד: * וישתה בלו או רבו, עין במשנה ברורה, והנה רב רביעית הוא שעור מלא לגמא באדם בימים, ואם אדם גדול אפלו יצא מידה היא

משנה ברורה

ברכה. (לג) מיהו, באפיקומן אם שכח לאכלו בהסבה לא יחזור ויאכלנו, דהא אסור לאכל שני פצמים אפיקומן⁽²⁸⁾: (כג) פל הסעודה, באכילתו (לד) ובשתותו, וקריעבר יצא בשעת אכילת כזית מצה (ארבע כוסות⁽²⁹⁾), ולגבי שמש, כיון שהיא טרוד (לה) דניינן לה פדיעבר לנבי פל אדם: ח (כד) על הסדר, פרוש, שיאמר ההגדה בימים: (כה) זה אחר זה, וכל-שכן אם שפכן פלן (לו) בכוס אחד ושתאן לא יצא; ובפרימגדים מצדו, שאפלו הפסיק בימים ואמר הגדה נמי (לז) לא יצא, דארבע כוסות בעיני: (כו) לא יצא, וצריך לחזר ולשתות עוד שלש כוסות על הסדר, ונראה דצריך לברך עתה על כל כוס וכוס, ולא הוי כמוסוף על הכוסות כיון דלא יצא בראשונה [וכן משמע בפרימגדים], ופשוט דלאו דוקא אם שתאן פלן שלא על הסדר, והוא הדין אם שתה כוס רביעית תכף אחר שלישית⁽³⁰⁾ גם-כן לא יצא, דהא קלהו בסדר בעיני: ט (כז) רביעית, ושעורו עין לעיל בסימן רעא סעיה קטן סח במשנה ברורה שם⁽³¹⁾: (כח) לאחר שימזוגנו, הינו, דלא בעיני רביעית יין חי, אלא רביעית כבוד עם המים שמוזג בו⁽³²⁾, ובכונניהם שקיהו היינו חזקים מאד הוי מוזגין על חד תלת, ובכונניהם שהינן חלשים, עין לעיל בסימן ע"ב סעיה קטן טז במשנה ברורה⁽³³⁾: (כט) אם רוצה למזוג, ורוצה לומר, דבכונניה שהינן חלשים (לט) אין חיוב למזוג אפלו לכתחלה⁽³⁴⁾, ודע, דאפלו אם שותה יין חי וזוק, (למ) מכל מקום צריך דוקא רביעית שלם, דלא חלקה חזיל בשעורים: (ל) בלו או רבו, הינו, פלו לכתחלה או רבו פדיעבר⁽³⁵⁾, ובמדינות שהיו ביקר, אפלו לכתחלה סגי ברבו; אף כוס רביעית ישנה פלו, כפי שיהא יכול לברך ברכה אחרונה לכלי עלמא [אחרונים], יש שמקמצין וכו' וכו' על המשנה אם שותין הרבה, ועתידין לתן את הדין, שמכשילן ומונען מן המצוה [ח"א]: (לא) שותין ממנו וכו', מלשון זה משמע (מ) דאפלו לכתחלה שרי פל שיש רביעית לכל אחד, ואף-על-גב דבעינן לכתחלה כוס מלא וגם שלא יהיה פגום, (מא) הלא כיון דהקראשין הנה כוס מלא, קלהו אהין מזה הראשון⁽³⁶⁾, (מב) ואפטר עוד, דהמחבר עקר דינא אטא לאשמעינן, דשניהם יוצאין בכוס אחד: (לב) כמזין רביעיות שבו, וקריעבר סגי אפלו הנה לכל אחד (מג) רק רב רביעית אפלו מכוס גדול, הלא לענין כוסות חמור טפי, דבעינן דוקא רב כוס ואם לאו לא יצא, ולדינא קמא לן (מד) פדעה הראשונה, ומכל מקום אם אין בדעתו לשתות הרבה לא יקח כוס גדול, (מה) רק כוס שמחזיק רביעית, כדי לחזש לדעה זו:

יותר מרב רביעית, צריך דוקא מלא לגמיו וידה, פן תבאר לעיל בסימן רעא לענין קדוש, עין שם פסוק יג במשנה ברורה⁽³⁷⁾, וכל-שכן לענין די כוסות, יצין שם בבאר הלכה שהקדשו עוד, דלענין די כוסות בעינין דוקא רב כוסות למכרא, וכמו שכתבנו, דאשוי מבני שהוא שפול הוא פטור מן המצות, ובכו שכתב רבנו מנחם, וכן דעת חלק בעקב ודמר"ש דמחב (פנסבה) ברי' כוסות, ופשוט דהוא הדין בענין אפיקומן פנסבה, אחר-כך מצאתי שגם פסב' גם הנה"ו: (לו) ר"ן ושארי פוסקים: (לז) שרי מדרים פסיקין חטט, ועין באור הלכה: (לח) דכיון שהי' הנה מצוה לכתחלה דוקא במוזג כדי שיהיה שתיה נותה וצריכה, פן פסב' הכוסות: (לט) רש"י ור"ן ושארי פוסקים: (מ) מנ"א אברתם: (מא) פרימגדים: (מב) וכן משמע בבאר הנה"א: (מג) מאמר סדר הכי, וכן פסב' הנה"ו: (מד) אחרונים: (מה) אחרונים:

שער הציין

(לב) חיי-אדם, וסומכין על הרבאיה או על דעת הרמב"ם שלא הזכיר הסבה פאפיקומן, עין בית-יוסף: (לג) פן נזכר מהרמב"ם: (לה) פ"ח בשם מהר"ל מקראו וחקי-עקב, ומה שרצה אליה רבה לצד דאפטר פטור מנסבת די כוסות אינו נראה, דאשוי מבני שהוא שפול הוא פטור מן המצות, ובכו שכתב רבנו מנחם, וכן דעת חלק בעקב ודמר"ש דמחב (פנסבה) ברי' כוסות, ופשוט דהוא הדין בענין אפיקומן פנסבה, אחר-כך מצאתי שגם פסב' גם הנה"ו: (לו) ר"ן ושארי פוסקים: (לז) שרי מדרים פסיקין חטט, ועין באור הלכה: (לח) דכיון שהי' הנה מצוה לכתחלה דוקא במוזג כדי שיהיה שתיה נותה וצריכה, פן פסב' הכוסות: (לט) רש"י ור"ן ושארי פוסקים: (מ) מנ"א אברתם: (מא) פרימגדים: (מב) וכן משמע בבאר הנה"א: (מג) מאמר סדר הכי, וכן פסב' הנה"ו: (מד) אחרונים: (מה) אחרונים:

